ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 64, Ocak 2018, s. 183-192

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
26.10.2017

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
20.01.2018

Yrd. Doç. Dr. Tolga KABAŞ
Çukurova Üniversitesi, IIBF, Iktisat Bölümü
tkabas@cu.edu.tr

ALFRED MARSHALL'IN NEOKLASİK İKTİSAT DÜŞÜNCESİNİN SOSYAL ÖZELLİKLERİ

Öz

Alfred Marshall bir Neoklasik iktisatçı olmasına rağmen mekanistik, atomistik ve bencil bireyciliğe dayalı bir yaklaşımı benimsememiştir. Marshall'ın yaklaşımında insanların sosyal ağlar içerisinde yaşadıkları kabul edilir. Ona göre ekonomide sosyal ağlar ve sosyal sermaye önemli faktörlerdir. Marshall'a göre sosyal ilerleme bireylerin eğitimi ile potansiyellerine ulaşması sonucunda gerçekleşir. Marshall'a göre rekabet, özel sermaye ve serbest ticaret yaşam standartlarının yükseltilmesi için gereklidir. Marshall bu faktörlerin ve kapitalizmin medeniyete yol açtığını düşünmüştür. Ona göre kapitalizm çalışan sınıflar dahil olmak üzere herkesin yaşam standartlarının nesillerden beri yükselmesine yol açmaktadır. Ancak, vahşi bir kapitalizm ve piyasaların serbestçe işlemesi zenginliğe yol açsa da toplumlara önemli zararlar verebilmektedir. Dolayısıyla, vahşi kapitalizmden korunmak için Kıta Avrupasında farklı Üçüncü Yol ülkeleri bulunmaktadır. Benzer şekilde Türkiye de Üçüncü Yol ülkesidir. Bu çalışmada sonuç olarak Türkiye'nin devlet, piyasalar ve sivil toplum arasında düzgün bir dengeye dayanan bir gelişme çizgisi takip etmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Alfred Marshall, Neoklasik İktisat, Evrimci İktisat, Sosyal Ekonomi

SOCIAL CHARACTERISTICS OF ALFRED MARSHALL'S NEOCLASSICAL ECONOMICS

Abstract

Although Alfred Marshall belongs to Neoclassical School, he did not follow a mechanical, atomistic and egoist individualistic approach. In Marshall's approach individuals live in networks of social relations. According to Marshall, social networks and social capital are crucial factors in economies. For Marshall social progress is achieved by the education of working classes and education in turn causes the realization of their potentials. According to Marshall competition, private capital and free trade are important factors for raising the living standards. Marshall thinks that those factors and capitalism create civilization. Marshall argues that capitalism raises the living standards for all, including workers. However, wild capitalism and unregulated markets can raise the living standards with a deterioration of society. Therefore, there are countries in the Continental Europe which follow a Third Way to protect their citizens from harmful effects of unregulated markets. These countries are called Third Way countries. Similarly Turkey is also a Third Way country. At the conclusion of this study, it is advised that Turkey would follow a development path based on a proper balance between state, market and society

Keywords: Alfred Marshall, Neoclassical Economics, Evolutionary Economics, Social Economics

1. GİRİŞ

Adam Smith 1776'da yayınladığı "Ulusların Zenginliği" adlı kitabı ile yeni bir iktisadi sistemin doğduğunu ilan ediyordu. Bu yeni doğan sistemin adı kapitalizm ve Smith de yeni doğan zenginlik biliminin, yani ekonomi biliminin kurucu babasıydı. Smith "Ulusların Zenginliği" kitabı ile evrensel bir zenginlik modeli sunuyordu. Bu yıldan sonra Avrupa'da yeni bir iyimserlik çağı başlamıştı. Alfred Marshall'ın iktisat düşüncesine başlıca katkısı ise, Adam Smith'in evrensel zenginlik modelini sayısal bir bilime dönüştürmesidir. Ayrıca, Marshall Ricardocu iktisadı ve bunun emek değer teorisini kurtarmıştır. Marshall bir revizyonisttir, devrimci değildir. Klasik iktisadı yıkmaya değil, onu tamamlamaya gelmişti. Ayrıca, Marshall yaşamı boyunca ekonomi bilimine yaptığı katkılarla ve çabalarıyla, iktisatçıların saygın, itibarlı ve profesyonel olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Alfred Marshall bir Neoklasik iktisatçı olmasına rağmen mekanistik, atomistik ve bencil bireyciliğe dayalı bir yaklaşımı benimsememiştir. Marshall'ın yaklaşımında insanların ekonomik olmayan ilişkilerle (kültür, ahlak, inanç sistemleri gibi) sosyalleştikleri ve sosyal ağlar içerisinde yaşadıkları kabul edilir. Ona göre ekonomide sosyal ağlar ve sosyal sermaye önemli faktörlerdir. Marshall'a göre bir toplumun yaşamı o toplumda yaşayan bireylerin yaşamlarının toplamından daha fazlasını ifade eder. Marshall için toplumsal yapı önemli bir faktördür. Ona göre insanlar sosyal ağlar içerisinde yaşar, her insan komşusunun fikirlerinden yararlanır. Ticaret sırasında bir çok insan birlikte çalışmak zorunda kalır, bu süreçte her birey diğerlerinin yeni bir şeyler öğrenmesini sağlar. Dolayısıyla, Marshall sosyal sermayenin koordinasyon fonksiyo-

nunun farkındadır. İnsanlar arasında paylaşılan değerler ve normlar toplumda yardımlaşmayı ve koordinasyonu sağlar.

Marshall'a göre en durağan toplumlarda bile insanlar yavaş bir şekilde alışkanlıklarını ve üretim tekniklerini değiştirirler. Kültürel evrimin yavaş olması ve geleneklerin durağanlığı bir araya gelerek kurumların yavaş değişmesine yol açabilir. Kurumlardaki bu durağanlık ve yavaş değişim bilgi stoğunun ve modern iktisadi rasyonalitenin yavaş gelişmesine yol açar. Örneğin,Marshall İngiltere'deki ticaret birliklerinin, yani sendikaların bireylere kendine hakim olma özelliği kazandırmak gibi bir misyon üstlendiğini vurgular. Ticaret birlikleri çalışan sınıfların daha akıllı ve inovatif olmalarını ve kendilerini idare edebilecek düzeye gelmelerini sağlayacak eğitimler vermiştir. Eğitim ile bireylerin ahlaki karakteri ve sorumluluğu gelişecek, böylece gelecek nesillerde niteliksiz işgücü sorunu kalmayacaktır. Marshall ticaret birliklerinin bu misyonu başarılı bir şekilde yaptıklarını ve İngiltere'de çok takdir edildiklerini belirtmiştir.

Marshall evrimci iktisatçıların öncüsüdür. Marshall ekonomik olgular ile biyoloji arasındaki bağları farketmiştir. Böylece, ekonomik değişmenin evrimci ve dinamik yaklaşımını geliştirmiştir**.** Ekonomik değişim organik bir perspektifle mekanistik perspektife göre daha iyi incelenebilir. Marshall'ın evrimci yaklaşımı aynı zamanda insan doğasının ve karakterinin değişimini analiz edebilecek özelliklere sahiptir. Bilgi stoğundaki ilerleme ve teknolojik değişme insan karakterinin ve doğasının evrimine de yol açmaktadır. Endüstriyel devrim sürecinde bilgi stoğundaki ilerlemeler insan doğasında hızlı ve derin değişmelere neden olmuştur. Marshall'a göre sosyal ilerleme bireylerin eğitimi ile potansiyellerine ulaşması sonucunda gerçekleşir. Yüksek öğretimin sağlanması verimlilik ve üretim artışına ilave olarak, çalışan sınıfların milli ve ahlaki karakterinin gelişmesine, çalışan sınıfların itibarlı bireyler haline gelmesine yol açar. Marshall'a göre yüksek öğretimin evrensel olarak sağlanması milli karakterin gelişmesini ve bireylerin manevi potansiyellerinin gerçekleşmesini sağlayacak, böylece ülkenin maddi ve kültürel zenginliği de sürekli ilerlemiş olacaktır**.** Alfred Marshall, geliştirdiği özgün yaklaşımında modernleşmenin ve sosyal ilerlemenin piyasa marifetiyle yani, hiçbir zorlama olmadan, özgür bir ortamda gerçekleşeceğini savunmuştur. Bu bağlamda çalışmada Alfred Marshall'ın özgün yaklaşımı ve ekonomi düşüncesine önemli katkıları anlatılacaktır. Ayrıca çalışmada, Marshall'ın Neoklasik iktisat düşüncesinin sosyal özelliklerine vurgu yapılacaktır.

2. ALFRED MARSHALL'IN EKONOMİ BİLİMİNE YAPTIĞI KATKILAR

Adam Smith 1776'da yayınladığı "Ulusların Zenginliği" adlı kitabı ile yeni bir iktisadi sistemin doğduğunu ilan ediyordu. Bu yeni doğan sistemin adı kapitalizm ve Smith'de yeni doğan zenginlik biliminin kurucu babasıydı. Smith "Ulusların Zenginliği" kitabı ile evrensel bir zenginlik modeli sunuyordu. Bu yıldan sonra Avrupa'da yeni bir iyimserlik çağı başlamıştı. Bu yeni sistem Avrupa'ya adalet, özgürlük ve bolluk getirmeye başlamıştı. Ancak, güzel gelişmelerin yaşandığı yıllarda Thomas Malthus ve David Ricardo Smith'in takipçisi olmakla birlikte, karamsar görüşler ileri sürerek Smithgil iktisadın gidişatını tersine çeviriyorlardı (Skousen,2014:73-75).

Thomas Malthus geliştirdiği Nüfus Teorisi ile gıda arzının veya kaynakların sınırlı olduğunu ve nüfus artışının ise çok hızlı olduğunu öne sürüyordu. Malthus'un aşırı-nüfus ve sınırlı kaynaklarla ilgili karamsar görüşü 19. yüzyılın büyük bir kısmında dünyayı etkisi altına almıştı. Yeryüzü kaynaklarının sınırlı oluşu artan nüfus taleplerinin karşılanamamasına ve ücretlerin her zaman geçimlik düzeyde kalmasına yol açıyordu. Bu durumda nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan çalışan sınıflar sefalet, kıtlık, yoksulluk ve suçun olduğu bir geçimlik bir haya-

ta mahkum oluyorlardı. Dolayısıyla, Malthus ortaya attığı görüşler ile Adam Smith'in vadettiği evrensel zenginlik vizyonunu tehlikeye atıyor ve ekonomi bilimini zor ve tehlikeli bir yola sokuyordu(Skousen,2014:76).

David Ricardo ise ekonomi düşüncesine önemli katkılar yapmış önemli bir iktisatçıdır. Ancak, Ricardo Smith'in büyüme modelinden uzaklaşarak, işçiler, toprak sahipleri ve sermayedarların gelir paylaşımında kavgaya tutuştuğu çatışmacı bir "bölüşüm" modeli üzerine çalışmıştır. Karl Marx ve sosyalistler Ricardo'nun çatışmacı bölüşüm modelini veya sistemini sonuna kadar suistimal etmişlerdir. Bunun yanı sıra Ricardo'nun savunduğu "emek değer kuramı" ve "geçimlik ücretlerin tunç kanunu" da sınıflar çatışmasının var olduğuna delil oluşturmuştur. Dolayısıyla, Malthus ve Ricardo Smith'in iyimser modeline zarar vermiş, ekonomi bilimini tehlikeli yola sokmuşlardır. Malthus ve Ricardo'nun karamsar görüşlerinin etkisi sonucunda 19. yüzyıl içerisinde ekonomi bilimi "kasvetli" bir bilim olarak tanımlanmaya başlamıştır(Skousen,2014:101).

19. yüzyıl içerisinde endüstriyel ekonomi hızla gelişirken, ekonomi teorisi çıkmaz bir yola girmişti. Eğer kapitalizm hayatta kalmak ve başarılı olmak zorundaysa, ekonomi teorisinde çığır açacak yeni bir epistemolojiye ihtiyaç vardı. Ekonomi bilimini tehlikeli yoldan çıkaracak yeni devrim 1871 de ortaya çıktı, 1871 bir grup iktisatçının birbirinden bağımsız olarak marjinal fayda ilkesini keşfettiği ve Neoklasik marjinalist devrimi başlattığı yıldı. Marjinal fayda devrimi can çekişen ekonomi bilimini ayağa kaldırmıştı. Bir malın değerini belirleyen şey marjinal faydaydı, malın içerdiği emek miktarı yani üretim maliyeti değildi. Böylece değerin emek veya üretim maliyeti tarafından belirlendiğini kabul eden Ricardocu doktrinin yanlış olduğu gösterilmiş oluyordu (Skousen,2014:188-189).

Marjinal fayda ve marjinal analiz ilkelerinin keşfi, Marksistlere ve sosyalistlere karşı güçlü bir karşı argüman oluşturmaktaydı. Bu devrimsel değişimin başlıca iktisatçısı Alfred Marshall idi. Marshall bu dönüşümü yansıtacak fevkalade bir şey yaptı. 1890 yılında yayınladığı kitabının adını "Ekonomi Biliminin İlkeleri" koyarak, disiplinin "Politik Ekonomi" olan adını "Ekonomi" olarak değiştirdi. Böylece, ekonomi biliminin fizik, matematik ve diğer kesin bilgilere dayanan alanlar kadar formal bir bilim olduğunu işaret ediyordu. Ayrıca, ekonominin politikadan çok, doğa kanunları gibi kanunlar tarafından yönetildiğini savunuyordu (Skousen,2014:216).

Alfred Marshall'ın başlıca katkısı, Adam Smith'in evrensel zenginlik modelini sayısal bir bilime dönüştürmesidir. Marshall Smith'in sistemini ilerletecek motoru ortaya koydu. Nedir bu motor? Bu motor arz ve talep ilkeleri, fiyatın belirlenmesidir. Marshall bu yaklaşımı geometrik ve matematiksel bir tarzda geliştirdi. Böylece, ekonomi biliminin saygın ve itibarlı bir bilim dalı olmasını sağladı. Marshall arz ve talep grafiklerine yaygınlık kazandıran ilk kişidir. Marshall'a göre hem arz hem de talep, bir malın fiyatını ve üretim miktarını belirlemek için gereklidir. Arz ve talebi birleştirirken, Marjinalist devrimden, alıcıların marjinal faydalarını yansıtan talep eğrisini elde etmiştir. Klasik okuldan, üretim maliyetlerine dayanan arz eğrisini geliştirmiştir. Böylece, Ricardocu iktisadı ve bunun emek değer teorisini kurtarmıştır. Marshall bir revizyonistti, devrimci değildi. Klasik iktisadı yıkmaya değil, onu tamamlamaya gelmişti(Skousen,2014:230-231).

Marshall'a göre rekabet, özel sermaye ve serbest ticaret yaşam standartlarının yükseltilmesi için gereklidir. Marshall bu faktörlerin ve kapitalizmin medeniyete yol açtığını düşünmüştür. Ona göre kapitalizm çalışan sınıflar dahil olmak üzere herkesin yaşam standartlarının

nesillerden beri yükselmesine yol açmaktadır. Kısacası, bu durum Adam Smith'in evrensel zenginlik vizyonunun gerçekleşmiş olduğu anlamına gelmektedir (Skousen,2014:234). Marshall Neoklasik iktisadın iş dünyası arasında tanınması ve takip edilmesi için büyük çabalar harcamıştır. Bu amaca ulaşmak için İngiliz sanayicilerine ve lider işadamlarına mektuplar yazmış ve onlarla toplantılar yapmıştır. Gelecekte iş dünyasının öncüleri olacak kişilere Neoklasik iktisadı öğretmeye çalışmıştır. Bu yüzden çalışmalarını akademi dışında olanlar için kolay anlaşılabilecek ve ulaşılabilecek bir düzeyde sunmuştur(Arena ve Quere,2003:80-81).

3. ALFRED MARSHALL'IN EKONOMİ DÜŞÜNCESİNİN ENTELEKTÜEL KÖKLERİ

Alfred Marshall 20. yüzyılın başlarında Cambridge üniversitesinde Politik Ekonomi bilimini Ahlak Bilimleri Fakültesinden çıkarmış, bağımsız bir Ekonomi Fakültesi olarak kurulmasını sağlamıştır. Marshall'a göre ekonomi ve ekonomi bilimi modern dünyanın ürünleridir. Marshall 1890 yılında "Principles of Economics" kitabını yayınladığında ekonomi bilimi doktrinlerini ve yöntemini yeniden düzenlemiştir. Bunu yaparken eski ekonomi düşüncesi ile yeni teorik gelişmeleri başarılı bir şekilde birleştirmiştir. Bu sırada Marshall Hegel'den esinlenerek yeni bir toplum felsefesi geliştirmiştir. Marshall'ın toplum felsefesinde sosyal ilerleme maddi ve manevi güçlerin diyalektik biçimde etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Bu diyalektik ilişkide manevi faktörler modern ekonomi hayatının maddi organizasyonunun önkoşulunu oluştururlar. Bu maddi organizasyonların gelişmesi de manevi gelişmenin koşullarını sağlarlar (Cook,2009:271).

Marshall'ın toplum felsefesi insan doğasının aşağı benlik ve üst benlik olmak üzere iki ayrı benliğe sahip olduğu bir zihinsel düalizm üzerine kuruludur. Üst benlik daha nitelikli olan manevi mutluluğun peşindeyken, aşağı benlik ise çok nitelikli olmayan, fakat niceliksel olan maddi mutluluğa ulaşmaya çalışır. Ekonomi bilimi ise fiziki yani maddi bir bilim olarak aşağı benlikle ilgilidir. Buna rağmen, ekonomi biliminin üstün bir felsefi yaklaşım ile yakın ilişkisi bulunur. Bu üstün felsefi yaklaşım ekonomi biliminin temellerini ve nihai amacını oluşturur. Marshall'ın "ekonomik organizasyon" kavramı bu ilişkiyi kurar. Çünkü, Marshall'a göre ekonomik organizasyon ahlaki bir ortamda gelişir. Dolayısıyla, işçiler veya yöneticiler olarak çalışanların piyasalara veya ekonomik organizasyona katılımı karakterlerinin farklı yönlerinin gelişmesini veya eğitimini sağlar. Böylece, ekonomik organizasyona katılanların aşağı benlik ve üst benliklerinin ahlaki eğitimiyle sosyal ilerleme gerçekleşir. Çünkü, sosyal ilerleme üst benliğin aşağı benliğe karşı savaşı kazanmasıyla gerçekleşir(Cook,2009:9).

Marshall'ın toplum felsefesi materyalist ve idealist yaklaşımları birleştiren, yani uzlaşmacı bir sosyal ilerleme düşüncesi üzerine kuruludur. İdealizm belli bir ülküyü savunur, kötülüklerin bu ülküyle düzeleceğini ileri sürer. Materyalizm ise dünyanın temelinin madde olduğunu ileri sürer. İdealist bir kişi düşüncenin vereceği mutluluğu, zenginlik veya yemek yeme gibi davranışların getireceği mutluluktan daha üstün tutan kimsedir. Yani, idealist bir kişi ahlakça çıkar gözetmeyen kimsedir. Bir sentezci olan Marshall'a göre Kilise toplum içerisinde sosyal misyonunu sürdürmelidir. Şiddetli tartışmaların yaşandığı yıllarda Marshall Kilisenin milli eğitimde ve çalışan sınıfların eğitiminde üstlendiği rolü sürdürmesine karşı çıkmamıştır. Marshall'ın uzlaşmacı yaklaşımında Anglikan ve seküler faktörlerin üniversite hayatında ve ülke genelinde birleşmesi kabul edilir. Böylece, ahlaki, maddi ve entellektüel alanlarda dini ve seküler değerler üzerinden uzlaşma sağlanacak, bu uzlaşma sayesinde çalışan sınıfların sürekli ilerlemesi gerçekleşecektir. Sonuç olarak ülkenin maddi ve kültürel zenginliği de sürekli ilerlemiş olacaktır(Cook,2009:48).

Marshall'ın toplum felsefesinde sosyal ilerleme bireylerin eğitimi ile potansiyellerine ulaşması sonucunda gerçekleşir. Marhall'a göre liberal bir eğitim işgücü piyasalarının ihtiyacı olan özelliklere ve karaktere sahip insanların yetişmesini sağlar. Şirket sahipleri de daha eğitimli çalışanlara daha yüksek ücretler ödemeye razı olurlar. Bu yeni liberal vizyona göre üniversite eğitiminin sağlanmasıyla sosyal ilerleme gerçekleşmiş olur. Yüksek öğretimin sağlanması verimlilik ve üretim artışına ilave olarak, çalışan sınıfların milli ve ahlaki karakterinin gelişmesine, çalışan sınıfların itibarlı bireyler haline gelmesine yol açar. Marshall'a göre yüksek öğretimin evrensel olarak sağlanması milli karakterin gelişmesini ve bireylerin manevi potansiyellerinin gerçekleşmesini sağlar(Cook,2009:228; Reisman,1987:62).

Marshall çalışan sınıfların üniversite eğitimi ile entellektüel orta sınıflara dönüşmesinin ve bir milli karakter kazanmalarının önemini vurgular. Bu yeni yetişen entellektüel orta sınıflar daha alt tabakalardaki kitlelerin eğitilmesi sorumluluğunu üstleneceklerdir. Çünkü, alt tabakalardaki aileler hem kendilerinin hem de çocuklarının geleceklerini planlayabilecek potansiyele sahip değildirler. Bu aileler çocuklarının eğitilmesinin getireceği fırsatları göremezler. Dolayısıyla, yeni yetişen orta sınıfların görevi daha alt tabakada bulunan çocukların eğitiminin gerçekleşmesini sağlamak olmalıdır. Böylece, Marshall'ın sosyal ilerleme vizyonu gerçekleşmiş olacaktır (Cook,2009:250; Reisman,1987:86).

Marshall'a göre eğitimin yaygınlaştırılması işgücü nitelikleri arasında hareketliliğin artmasına ve eşitsizliğin azalmasına yol açacaktır. Liberal bir eğitim bireyin verimliliğinin artmasına yol açtığı gibi sosyal alışkanlıklarının değişmesine neden olacaktır. Alt tabakalarda olan çocukların eğitiminin gerçekleşmesi problemi kökten çözecektir. Eğitim ile bireylerin ahlaki karakteri ve sorumluluğu gelişecek, böylece gelecek nesillerde niteliksiz işgücü ve yoksulluk sorunu kalmayacaktır. Marshall özellikle ticaret birliklerinin, yani sendikaların çalışan sınıfların eğitiminde önemli bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmuştur(Cook,2009:254-255). Marshall'a göre ekonomi bilimi yoksulluğun ortadan kaldırılması amacına hizmet eder. Böylece, ekonomi bilimi ile çalışan sınıfların maddi ve kültürel koşulları yükseltilmiş olur. Smith'e göre medeniyet ticarete dayalı sistemin çocuğudur, Marshall'a göre ise kültürel ilerleme sanayinin gelişmesi için temel faktördür(Cook,2009:293;Reisman,1987:102-105).

Modern ekonomik organizasyonun gelişmesi sübjektif ve objektif özgürlüklerin gelişmesine, yani sosyal ilerlemeye yol açar. Piyasalar gittikçe ileri düzeyde organize olduğunda, piyasalara katılım sübjektif özgürlük alanında bireylere daha yüksek bir eğitim sağlar. Aynı zamanda, modern şirket organizasyonları çalışanlarından daha karmaşık ve modern çalışma alışkanlıkları ve rutinlerine sahip olmalarını bekler. Marshall'a göre piyasalar dünyanın uzak köşelerine yayıldıkça, İngiltere'nin izole bölgeleri farklı sanayilerin üretim üssü haline gelmiştir. Bu bölgelerdeki kişisel ilişkiler ve eski gelenekler yeni sanayi çağına uygun modern alışkanlıklara ve ilişkilere dönüşmüştür(Cook,2009:273). Beklenmedik bir olayla karşılaşınca, Marshall'ın piyasa aktörü daha üst akıl melekeleri kullanmaya zorlanır. Bu durunda, piyasa bireylere sübjektif özgürlük alanında bir eğitim sağlar. Bu eğitim kişiye kendine güven ve bağımsız düşünme gibi ahlaki karakterler kazandırır. Dolayısıyla, sübjektif özgürlük piyasaların varolması için bir ön koşul oluşturur(Cook,2009:287). Marshall'ın felsefi yaklaşımında piyasalar ve organizasyonlar bir madeni paranın iki yüzü gibidir. İkisi de maddi mekanizmalar aracılığıyla çalışır, ikiside sübjektif özgürlük üzerine kuruludur ve aynı zamanda sübjektif özgürlük üretirler. Marshall'ın vizyonunda sosyal ilerleme manevi ve maddi ilişkilerin karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkar(Cook,2009:288).

Marshall'ın bir iktisatçı olmasının en önemli nedeni yoksullara yardım etmek istemesidir. Bu istek ekonomi çalışmalarında ona büyük bir motivasyon sağlamıştır. Dolayısıyla, Marshall bir çok yardım kuruluşuna üyelik yaptığı gibi yoksullarla ilgili kamu politikalarında görüşlerini açıklamıştır. Yoksulların eğitimi ve ev sahibi olmaları gibi yoksulların durumlarını iyileştirilmesiyle ilgili konularda olumlu görüşler ileri sürmüştür. İktisatçıların görevinin yoksulluğun olumsuz etkilerinin azaltılması olduğunu, yoksullara yardım için bir fırsat çıktığında bu fırsatın kaçırılmaması gerektiğini savunmuştur. Ancak, Marshall sosyalist görüşlere çok zaman ayırmamış, daha çok kooperatifleşme ve neoliberal politikalar üzerine odaklanmıştır. Marshall devlet müdahalesine karşı bir tutum sergilemiştir, çalışan sınıfların devlet müdahalesiyle alacağı her bir şiling karşılığında, çalışan sınıfların bir pound kaybedeceğini savunmuştur. Marshall düşük ücretlere çözüm için eğitimi vurgulamıştır. Eğitim ile niteliksiz işgücünün daha nitelikli olacağını, karakterinin gelişeceğini, daha yüksek bir gelir kazanacağını ve asil bir hayat yaşayabileceğini ileri sürmüştür (Groenewegen,2007: 119;Groenewegen,1996:94-95).

4. MARSHALL'IN EKONOMİK BİYOLOJİSİ

Marshall evrimci iktisatçıların öncüsüdür. Marshall ekonomik olgular ile biyoloji arasındaki bağları farketmiştir. Böylece, ekonomik değişmenin evrimci ve dinamik yaklaşımını geliştirmiştir. Marshall geliştirdiği firma teorisi ile dengeci ve evrimci yaklaşımları sentezlemeye çalışmıştır. Alfred Marshall kendisinden önce gelen öncü iktisatçılara takip ettikleri statik ve Newtoncu denge yaklaşımından dolayı eleştiriler yöneltmiştir. Marshall'a göre Ricardo ve takipçilerinin yaptıkları en büyük yanlış insanların alışkanlıklarını ve kurumları sabit olarak almalarıdır. Halbuki, insanların nitelikleri sürekli bir değişim içindedir. Ricardo ve takipçileri insanların ve kurumların niteliğindeki değişimleri araştırmayarak büyük bir yanlış yapmışlardır. Marshall'a göre biyoloji bilimi insanların nitelikleri, karakterleri ve kurumlarla ilgili alternatif düşünce modellerine yol açabilir. Ekonomik değişim organik bir perspektifle daha iyi incelenebilir(Hart,2013:16).

Marshall ekonomik değişimin veya evrimin yavaş olduğunu düşünmektedir. Bu yavaş ilerleme süreci siyasi krizler ile kesintiye uğrayabilir, hatta tersine dönebilir. Çoğu zaman ekonomik evrim sonucunda ortaya çıkan ilerleme ani veya birden gerçekleşmez. Marshall'a göre üretimdeki veya ekonomideki değişme yeni alışkanlıklara bağlı olarak yavaş bir artış gösterir. Bu değişim sırasında yeni alışkanlıkların rutinleştiği görülürken, diğer yandan inovasyonun sağladığı yaratıcılık göze çarpar(Hart,2013:17-18). En çok bilinen ve biyolojiden aldığı anolojisinde Marshall firmaların büyüme sürecini bir ormanda ağaçların büyüme sürecine benzetir. Bu benzetmeden yola çıkarak bazı firmaların yaşam süresinin nadiren çok uzun olduğunu ileri sürer, çünkü bazı ağaçlar çok çabuk olarak çürür ve büyümek için gerekli olan enerjisini kaybeder. Bir firmanın büyümesi yeni fikirleri ve teknikleri bulma ve uygulama kabiliyetine bağlıdır. Böylece, ormandaki ağaçların bazıları daha çok güneş ışığı ve hava alır, yanlarındaki diğer ağaçlardan daha çok uzarlar ve göğe doğru büyürler. Ancak, bu büyüyen ve uzayan ağaçların da bir ömrü vardır. Zamanla canlılıklarını kaybederler ve yerlerini diğer ağaçlara bırakırlar. Dolayısıyla, firmaların da ağaçlar gibi bir yaşam süresi vardır. Tıpkı ağaçlar gibi firmaların nadir olarak çok uzun bir yaşam süresi bulunur(Hart,2013:20; Arena ve Quere,2003:163).

Marshall göre ekonomi bir yaşayan organizma gibidir ve sürekli değişim içerisindedir. Bu durum iktisatçılara zor bir yöntem sorunu çıkarmaktadır. İktisatçılar bu karmaşık organizmayı veya karmaşıklığı nasıl ve hangi yöntemle çözeceklerdir? Marshall'a göre iyi bir iktisatçının bu problemi çözebilmesi için kavrama, anlama, hayal etme, düşünme gibi bir çok özelliği

olması gerekir(Arena ve Quere,2003:34-35). Marshall'a göre iyi bir iktisatçı mekanistik metodu bırakarak, biyolojik bir metod benimseyerek karmaşıklığı çözebilir. Çünkü, piyasa süreçlerinin dinamikliği dengeci ve mekanistik bir analizle açıklanamamaktadır. Ekonomik değişim organik bir perspektifle mekanistik perspektife göre daha iyi incelenebilir. Evrimci yaklaşımı aynı zamanda insan doğasının ve karakterinin değişimini analiz edebilecek özelliklere sahiptir. Marshall'a göre bilgi stoğundaki ilerleme ve teknolojik değişme insan karakterinin ve doğasının evrimine de yol açmaktadır. Endüstriyel devrim sürecinde bilgi stoğundaki ilerlemeler insan doğasında hızlı ve derin değişmelere neden olmuştur(Arena ve Quere,2003: 76).

5. KITA AVRUPASI ÜLKELERİNDE ÜÇÜNCÜ YOL

Kıta Avrupası ülkeleri günümüzde devlet, piyasalar ve sivil toplum arasında düzgün bir dengeye dayanan bir gelişme çizgisi takip etmektedir. Bu gelişme çizgisi veya yolu Üçüncü Yol olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla Avrupa'da farklı Üçüncü Yol ülkeleri bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki birbirinden farklı kapitalizm modellerinin daha insani olduğu görülmektedir. ABD gibi ülkeler dengeyi piyasalar lehinde bozmaktadır. Amerikalılar piyasalara daha çok önem vermektedir. Kıta Avrupası ülkeleri, örneğin Fransa, İtalya veya Almanya gibi, devlet ve sivil topluma daha çok önem vermektedir. Bu ülkeler piyasaları daha çok düzenlemekte ve toplumlarını piyasaların olumsuz etkilerinden korumaktadırlar. Üçüncü Yol, büyük ölçekli sosyal programları içeren New Deal programında olduğu gibi aşırı müdahaleci büyük bir devlet anlayışı ile piyasaların sonsuz serbestlikte işlemesini savunan laissez-faire anlayışı arasında yer alır. Yani Üçüncü Yol ne aşırı sağa kayan, ne de aşırı sola kayan bir yaklaşımdır. 1990'lı yıllarda İngiltere'de Tony Blair hükümeti Üçüncü Yol programı uygulamıştır. Günümüzde Kıta Avrupası ülkeleri izledikleri Üçüncü Yol ile küresel olarak rekabetçiliklerini sürdürmektedirler. Dolayısıyla, ekonomilerinde Amerikan modelinden esinlenerek Neoliberal politikalar uygulamamaktadırlar. Kıta Avrupası ülkeleri Amerikan modeli doğrultusunda fazla yol almak istememektedirler (Etzioni,2000:13-14).

Sivil toplumun ve aile ilişkilerinin güçlü olduğu ülkelerde insanların daha uzun ve sağlıklı yaşadıkları ispat edilmiştir. Bu toplumlarda insanların daha az ruh sağlığı sorunları veya psikolojik sorunlar yaşadıkları da görülmektedir. Sosyal ilişkilerin ve aile ilişkilerinin zayıf olduğu, insanların yalnız yaşadığı toplumlarda psikolojik sorunların arttığı yapılan çalışmalar ile gösterilmiştir. Güçlü ve sağlıklı bir toplum için ailelerin birinci sorumluluğu çocuklarının ahlaki eğitimlerinin sağlanmasıdır. Çoğu Avrupa ülkesinde aileler çocukları kariyerlerine veya yaşam tarzlarına engel olarak görmektedir. Aile ilişkilerini ihmal eden radikal bir bireycilik Avrupa'da yaygınlaşmaktadır(Etzioni,2000:16-17).

Üçüncü Yol ülkeleri piyasaların yeteri kadar düzenlenmediği takdirde yerel toplumlara, ailelere ve sosyal ilişkilere zarar verdiğini savunmaktadır. Topluma zarar vermemeleri için piyasaların düzenlenmesi konusunda oldukça dikkatli davranmaktadırlar. Ancak, Üçüncü Yol ülkeleri piyasaların mal ve hizmet üretimi, işgücünün istihdamı ve ekonomik ilerleme için en iyi motor olduğunun da farkındadırlar. Dikkatli bir şekilde düzenlendiğinde özel sektör ve piyasalar büyüme için gerekli olan inovasyonu üretir, böylece ekonomi değişen koşullara uyum sağlayabilir(Etzioni,2000:47).

Sosyo-ekonomi çalışmaları bireylerin ve ekonomik organizasyonların sosyal olarak gömülü olduğunu kabul etmektedir. Yani, ekonomiler sosyal dünyanın bir parçasıdır. Sosyal yapı içerisinde gömülü olan bireyler veya şirketlerin topluma zarar vermemeleri gerekir. Örneğin, rekabeti düzenleyen kanunlar ve normlar olmadığında serbest piyasalar topluma çok büyük

zararlar verebilir. Sağlıklı ve güçlü toplumlar oluşturabilmek için piyasaların olumsuz zararlarının önlenmesi gerekir. Bazı şirketler gömülü bulundukları sosyal yapıyı ihmal ederek hareket edebilirler. Toplumu olumsuz etkileyen bir çok karar alarak topluma karşı sorumsuz davranabilirler. Örneğin, bayramdan bir hafta önce çalışanlarını işten atan, çalışanların sigortasını eksik ödeyen, insan sağlığına zararlı gıda malları üreten, vergi kaçıran, havayı, suyu kirleten atıklarını serbestçe doğaya bırakan şirketlerin olduğu herkes tarafından bilinmektedir (Etzioni,1999: 162).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Alfred Marshall'ın iktisat düşüncesine başlıca katkısı, Adam Smith'in evrensel zenginlik modelini sayısal bir bilime dönüştürmesidir. Marshall Smith'in sistemini ilerletecek motoru ortaya koydu. Nedir bu motor? Bu motor arz ve talep ilkeleri, fiyatın belirlenmesidir. Marshall bu yaklaşımı geometrik ve matematiksel bir tarzda geliştirdi. Böylece, ekonomi biliminin saygın ve itibarlı bir bilim dalı olmasını sağladı. Marshall arz ve talep grafiklerine yaygınlık kazandıran ilk kişidir. Arz ve talebi birleştirirken, Marjinalist devrimden, alıcıların marjinal faydalarını yansıtan talep eğrisini elde etmiştir. Klasik okuldan, üretim maliyetlerine dayanan arz eğrisini geliştirmiştir. Böylece, Ricardocu iktisadı ve bunun emek değer teorisini kurtarmıştır. Marshall bir revizyonistti, devrimci değildi. Klasik iktisadı yıkmaya değil, onu tamamlamaya gelmişti.

Alfred Marshall bir Neoklasik iktisatçı olmasına rağmen mekanistik, atomistik ve bencil bireyciliğe dayalı bir yaklaşımı benimsememiştir. Marshall'ın Neoklasik iktisat düşüncesinin sosyal özellikleri bulunmaktadır. Ona göre ekonomide sosyal ağlar ve sosyal sermaye önemli faktörlerdir. Marshall'a göre bir toplumun yaşamı o toplumda yaşayan bireylerin yaşamlarının toplamından daha fazlasını ifade eder. Marshall için toplumsal koşullar veya toplumsal yapı önemli bir faktördür. Ona göre her insan sosyal ağlar içerisinde yaşar ve komşusunun fikirlerinden yararlanır. Ticaret sırasında bir çok insan birlikte çalışmak zorunda kalır, bu süreçte her birey diğerlerinin yeni bir şeyler öğrenmesini sağlar. Dolayısıyla, Marshall sosyal sermayenin koordinasyon fonksiyonunun farkındadır. İnsanlar arasında paylaşılan değerler ve normlar toplumda yardımlaşmayı ve koordinasyonu sağlar.

Marshall'a göre rekabet, özel sermaye ve serbest ticaret yaşam standartlarının yükseltilmesi için gereklidir. Marshall bu faktörlerin ve kapitalizmin medeniyete yol açtığını düşünmüştür. Ona göre kapitalizm çalışan sınıflar dahil olmak üzere herkesin yaşam standartlarının nesillerden beri yükselmesine yol açmaktadır. Kısacası, bu durum Adam Smith'in evrensel zenginlik vizyonunun gerçekleşmiş olduğu anlamına gelmektedir. Ancak, vahşi bir kapitalizm ve piyasaların serbestçe işlemesi zenginliğe yol açsa da toplumlara önemli zararlar verebilmektedir. Dolayısıyla, vahşi kapitalizmden korunmak için Kıta Avrupasında farklı Üçüncü Yol ülkeleri bulunmaktadır. Üçüncü Yol ne aşırı sağa kayan, ne de aşırı sola kayan bir yaklaşımdır. Günümüzde Kıta Avrupası ülkeleri izledikleri Üçüncü Yol ile küresel olarak rekabetçiliklerini sürdürmektedirler. Dolayısıyla, ekonomilerinde Amerikan modelinden esinlenerek Neoliberal politikalar uygulamamaktadırlar. Kıta Avrupası ülkeleri Amerikan modeli doğrultusunda fazla yol almak istememektedirler.

Benzer şekilde Türkiye de Üçüncü Yol ülkesidir. Piyasaların mal ve hizmet üretimi, işgücünün istihdamı ve ekonomik ilerleme için en iyi motor olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Ancak, piyasalar yeteri kadar düzenlenmediği takdirde yerel toplumlara, ailelere ve sosyal ilişkilere zarar vermektedir. Ayrıca, Türkiye'de piyasaların yerel ve kültürel koşullarımıza göre düzenlenmesi konusunda oldukça dikkatli davranılması gerekir. Kendi kültürümüze ve toplumumuza uygun bankacılık sistemi olarak İslami Bankacılık sistemi son yıllarda oldukça yaygınlaşmakta-

dır. İslami Bankacılık sistemi topluma daha faydalı uygulamalar içerdiği gibi ve ülkemizde hızlı bir şekilde gelişmektedir (Doğan vd., 2017:176-178). Türkiye'nin buna benzer uygulamalar ile devlet, piyasalar ve sivil toplum arasında düzgün bir dengeye dayanan bir gelişme çizgisi takip etmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Arena, Richard ve Quere, Michel (2003), The Economics of Alfred Marshall, Palgrave Macmillan

Cook, Simon J. (2009), The Intellectual Foundations of Alfred Marshall's Economic Science, Cambridge University Press.

Doğan, Bahar Burtan ; Kaya, Mehmet ; Narçiçek Nevzat (2017), "Dünya Bankacılık Sektöründe İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi, Çalışma Prensipleri ve Türkiye'de İslam Bankacılığı Üzerine Bir Analiz", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (ASOS Journal), Sayı: 48, s. 175-190.

Etzioni, Amitai (1999), Essays in Socio-Economics, Springer

Etzioni, Amitai (2000), The Third Way to a Good Society, Demos

Groenewegen, Peter (1996), Official Papers of Alfred Marshall, Cambridge University Press

Groenewegen, Peter (2007), Alfred Marshall: Economist 1842-1924, Palgrave Macmillan

Hart, Neil (2013), Alfred Marshall and Modern Economics, Palgrave Macmillan

Reisman, David (1987), Alfred Marshall: Progress and Politics, Palgrave Macmillan

Skousen, Mark (2014), İktisadi Düşünce Tarihi: Modern İktisadın İnşası, [Çevirenler: Mustafa Acar-Ekrem Erdem-Metin Toprak], Liberte Yayıncılık